

УДК 94: 336(460)

Годлевська Валентина Юріївна, кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільно-політичних наук Вінницького національного технічного університету, maolpava@yandex.ru

Годлевская Валентина Юрьевна, кандидат исторических наук, доцент кафедры общественно-политических наук Винницкого национального технического университета, maolpava@yandex.ru

Godlevska Valentina - candidate of historical Sciences, assistant Professor, Vinnitsa national technical University, Department of political Sciences, maolpava@yandex.ru

Реформування фінансової системи Іспанії в умовах утвердження демократичного режиму (1982-1996 рр.). В статті досліджується реформування фінансової системи Іспанії в умовах утвердження демократичного режиму (1982-1996 рр.). Автором висвітлено особливості реалізації бюджетної політики, розвиток грошово-кредитного ринку, модернізацію податкової та банківської систем шляхом використання історико-типологічного методу. Мета статті полягала у з'ясуванні специфічних особливостей модернізації фінансової системи в умовах утвердження демократії в Іспанії.

Ключові слова: демократія, консолідація демократії, Іспанія, фінансова система, банківська система, бюджетна політика, податкова система, грошово-кредитний ринок.

Реформирование финансовой системы Испании в условиях утверждения демократического режима (1982-1996 гг.)

Реформирование финансовой системы Испании в условиях утверждения демократического режима (1982-1996 гг.). В статье исследуется реформирования финансовой системы Испании в условиях утверждения демократического режима (1982-1996 гг.). Автором рассмотрены особенности реализации бюджетной политики, развитие денежно-кредитного рынка, модернизацию налоговой и банковской систем путем использования историко-типологического метода. Цель

стаття заключалась в выяснении специфических особенностей модернизации финансовой системы в условиях утверждения демократии в Испании.

Ключевые слова: демократия, консолидация демократии, Испания, финансовая система, банковская система, бюджетная политика, налоговая система, денежно-кредитный рынок.

Reform of the financial system in Spain in the conditions of development of the democratic regime (1982-1996).

The article examines the reform of the financial system in Spain in the conditions of development of the democratic regime (1982-1996). The author highlighted peculiarities of implementation of budgetary policy, the development of the monetary market, modernization of the tax and banking systems.

The highest budget revenues were ensured at the expense of the income tax on natural persons. One of the main direct taxes in Spain was specified the corporate income tax. An important place was occupied by the value added tax, introduced in 1986.

The development of the monetary market started in the second half of the seventies adopting the first measures to liberalize the banking sector. The real process of deregulation of the banking system happened on the eve of joining the EU by Spain. Transformation and improvement of the financial system positively told on the investment climate in the country.

Keywords: democracy, consolidation of democracy, Spain, the financial system, the banking system, fiscal policy, tax system, the monetary-credit market.

У ході економічних реформ, що розгорнулися в Іспанії після смерті засновника авторитарного режиму Ф.Франко в листопаді 1975 р., важливе місце зайняла кардинальна перебудова фінансової системи.

Іспанська фінансова система має порівняно невелику історію існування. Вона зародилася лише в ХІХ столітті. В період з кінця другої світової війни до 1977 року в ній не було відзначено яких-небудь істотних змін.

Зазначена проблема є малодослідженою в країнах СНД. Основними роботами, що висвітлюють процес становлення фінансової системи в Іспанії, є монографія Буториної О.В. «Іспанія: стратегія економічного підйому»[1].

Автором досліджено особливості формування банківської системи, грошово-кредитної політики, інвестиційних фондів тощо.

Також, ґрунтовна інформація міститься у колективній монографії «Іспанія: траєкторія модернізації наприкінці ХХ століття». Перебудові кредитно-банківської системи присвячений розділ В.А. Тепермана [2]. Науковцем досліджено еволюцію банківської системи Іспанії, зміну ролі Центрального банку Іспанії, визначено особливості модернізації кредитних інститутів, а також підсумовуються основні результати цих трансформацій.

М. Гомес-Пігом досліджено валютний ринок в Іспанії за період з липня 1977 р. по серпень 1988 р., враховуючи, що в цей період була проведена глибока модернізація норм, що регулюють цей ринок [4].

Х. В. Салсінес Крісталем вивчено основи побудови іспанської фінансової системи, яка була жорстко контрольованою в умовах існування авторитарного режиму. Дослідником з'ясовано вплив політичного переходу на трансформацію фінансової системи [30; 31].

У вітчизняній іспаністиці відсутні наукові дослідження зазначеної проблеми. А опрацьовані матеріали зарубіжних науковців засвідчили відсутність комплексного підходу до вивчення процесу модернізації іспанської фінансової системи та його ролі в утвердженні демократичного режиму. Саме цьому аспекту буде присвячена дана стаття. Також досвід Іспанії міг би бути певним чином корисним і для України, яка, переживаючи трансформаційні процеси в суспільстві, знаходиться на шляху формування та вдосконалення власної фінансової системи.

Основу фінансової політики становить бюджетна політика, яка пов'язана насамперед із формуванням і виконанням бюджетів усіх рівнів, цільових загальнодержавних фондів. Бюджетна діяльність - один з найважливіших напрямів функціонування будь-якої держави. В силу значущості даного явища для держави і суспільства правові засади бюджетної діяльності закріплюються на вищому юридичному рівні - в конституціях і основних законах держав.

Іспанія має багаті і складні конституційні традиції. Конституція Іспанії 1978 р. не тільки відобразила іспанські традиції, але й ввібрала в себе зарубіжний конституційний досвід.

Стаття 134 Конституції встановила: державний бюджет розробляє уряд, а Генеральні Кортеси його розглядають, вносять поправки і схвалюють.

Крім конституції, основним актом бюджетного законодавства того періоду став «Загальний бюджетний закон» від 4 січня 1977 р., який замінив раніше діючий закон «Про управління та облік публічних фінансів» від 1 липня 1911 р. [6] Закон вмістив наступні розділи: обґрунтування реформи; загальні принципи закону; трактування національних фінансів як кредитора і як боржника; державний бюджет; спеціальні бюджети окремих органів держави; втручання державної адміністрації; державний борг; державна казна; публічна бухгалтерія; соціальне забезпечення тощо.

У 1992 р. Іспанія стає учасницею Маастрихтського договору, який став основою створення сучасного Європейського Союзу. Договір включав в себе безліч вимог до учасників, в тому числі і економічні вимоги, які зводилися, зокрема, до необхідності мінімізації дефіциту державного бюджету (не більше 3% від ВВП) та мінімізації державного боргу (не більше 60% від ВВП).

Необхідність дотримання цих вимог спричинила масштабне реформування іспанського законодавства, в тому числі і у фінансовій сфері.

Зокрема, в липні 1992 р. був ухвалений закон, яким врегулювалися фінансові потоки, а також казначейські операції між Європейськими Співтовариствами та державною адміністрацією Іспанії [19].

В зазначений період була проведена реформа податкової системи Іспанії, початок якої поклав закон «Про термінові заходи фіскальної реформи» ухвалений в листопаді 1977 р. [5] Суть закону полягала в зміні принципів оподаткування (більше значення прямих податків), інтеграція бюджетної реформи і державних витрат, поліпшення податкового адміністрування, введення нових податків (податок на прибуток і ПДВ, а також два інструментальні податки: на спадок і спадщину.)

Вищим органом влади, який встановлював податки, був визначений парламент, вищий орган, керуючий податковою системою, - Міністерство економіки і фінансів.

Оподаткування в Іспанії було встановлено на трьох рівнях: державному, регіональному та місцевому, що свідчило про можливість поєднання державних інтересів з інтересами автономних областей і навіть провінцій.

Найбільш високі доходи бюджету забезпечувалися за рахунок прибуткового податку з фізичних осіб. Основою виступив закон, ухвалений у вересні 1978 р. «Про податок на доходи фізичних осіб». Він був частково модифікований у серпні 1981 р., в квітні 1985 р., в березні 1986 р. та червні 1991 р. В результаті цих змін мінімальна ставка зменшилася з 25% у 1986 р. до 20 % у 1991 р., а максимальна – з 65% до 56% відповідно.

Другим за значимістю непрямим податком були визначені акцизи. Їх частка в бюджеті - приблизно 13%. У 1985 р. був ухвалений закон «Про спеціальні податки» [10]. Його метою було пристосування до стандартів ЄЕС. Одним з основних прямих податків в Іспанії був визначений податок на прибуток корпорацій, заснований на законі від 19 грудня 1990 р. Для кооперативів ставка була знижена до 26% (стаття 40) [14].

Важливе місце у податковій системі Іспанії посів податок на додану вартість. Введення ПДВ в Іспанії мало місце у 1986 р. у відповідно до закону «Про податок на додану вартість», ухваленого в серпні 1985 р. [11] Однак, законодавство стосовно податку на додану вартість зазнало значних змін, і в результаті мінімальна ставка зросла з 6% у 1986 р. до 7 % у 1995 р., а максимальна – з 12 % до 16 % відповідно. У дохідній частині федерального бюджету сума ПДВ становить близько 25%.

Іспанська податкова служба була реорганізована у 1992 р.: створено єдиний податковий орган – Державна податкова агенція, яка об'єднала ряд розрізнених податкових підрозділів [15].

В грудні 1994 р. була проведена часткова податкова реформа [18]. Було зменшено податок на доходи фізичних осіб до 8 % чистого прибутку діяльності,

змінено режим відстрочок на податок на спадщину та дарування. Що стосується місцевих податків, то було змінено різні приписи закону «Про місцеві податки» 1988 року, врегульовано місцеві податки (деякі державні податки перейшли на місцевий рівень).

Таким чином, в Іспанії в умовах консолідації демократичного режиму була суттєво модернізована податкова система і підготовлена для інтеграції в Європу.

Важливе місце в реформуванні фінансової системи мала модернізація системи іспанських банків. На відміну від інших країн Західної Європи, де становлення сучасної банківської системи проходило еволюційним шляхом і зайняло кілька десятиліть, в Іспанії цей процес протікав значно швидше. Стало б помилкою пов'язувати еволюцію іспанських банків з часом переходу від диктатури до демократичної форми правління. Поштовх до її реструктуризації був даний в останні роки правління Франко, і багато складових цього процесу отримали подальший розвиток у заданому тоді напрямі.

Аж до кінця 70-х рр. банківська система Іспанії була надмірно картелізована і зарегламентована, що обумовлювало збереження її відсталого структури. У перший «постфранкістський період» (1978-1983 рр.) іспанські банки пережили глибоку кризу, в ході якої державні органи контролю вимушені були вжити заходи по порятунку 54 банків (їх загальне число складало 109).

Банківська система Іспанії включала три категорії установ: власне банки, ощадні каси і кредитні кооперативи.

Банк Іспанії протягом довгого часу відігравав роль чисто технічного органу з виконання рішень, прийнятих виконавчою владою. З 70-х років на Банк Іспанії поступово переходить відповідальність за контроль над грошовою масою. З 1980 р. Центробанк отримав право самостійно визначати інструменти регулювання грошової маси, про які він мав доповідати уряду.

Відповідно до Закону № 30 від 1980 р. вперше Банк Іспанії виступив як суб'єкт публічного права. Банк отримав фактичну автономію, оскільки законом не передбачалося його підпорядкування уряду через будь-яке міністерство. У той же час уряд зберігав за собою право нагляду над діяльністю банку і в будь-який

момент могло вимагати надання всієї необхідної йому інформації. Голова банку за пропозицією уряду призначався королем на 4 роки (ст.5) [2, С. 199, 203; 8].

У 80-і роки важливою функцією Банку Іспанії стало надання кредитів уряду для покриття різко збільшеного бюджетного дефіциту.

Вступ у 1992 р. в Європейський валютний союз (ЄВС) вимагало зміни грошово-кредитної політики. Відповідно до закону про бюджет на 1994 р. вперше повністю виключалася можливість використання засобів Банку Іспанії для покриття бюджетного дефіциту. А у червні 1994 р. був ухвалений закон про центральний банк Іспанії, який був наділений широкою автономією відповідно до рекомендацій ЄС [17].

У відповідності до вимог Маастрихтської угоди, основним завданням Центробанку стало підтримання стабільності цін. Для цього йому була передана повна відповідальність за грошову політику, яку до цього банк ділив з урядом [2, С. 205].

Після вступу в ЄЕС поступово звужуються можливості Банку Іспанії і уряду в регулюванні параметрів банківської системи та всієї грошово-кредитної сфери. У першу чергу це торкнулося валютної політики.

Попередниками банків були ощадні каси. У 1977 році королівським указом вони були прирівняні до комерційних банків. За Законом 1985 р. істотно зріс вплив влади автономних співтовариств на формування керівництва ощадних кас [12].

Крім ощадкас, в Іспанії є комерційні банки. До 1974 року вони поділялися на депозитні та промислові (ділові). Починаючи з 1974 року вони, слідуючи світовій тенденції, стали перетворюватися в універсальні. Комерційні банки завжди слідували моделі «*banca mixta*», надаючи широкий спектр комерційних і інвестиційних банківських послуг всередині країни, часто діючи при цьому через дочірні фірми та асоціації. Зазвичай вони надавали роздрібні послуги приватним клієнтам середнього і вищого класу, а також фінансували середній і великий бізнес.

Реально процес дерегулювання банківської системи розгорнувся напередодні вступу Іспанії в ЄС. В 1985 р. був прийнятий закон про нові правила відносно власних коштів банківських установ, зобов'язань фінансових посередників і коефіцієнтів інвестування [13]. Він дозволив істотно наблизити діючі норми до правил інших країн Співтовариства. Надалі банківські установи одержали право самостійно встановлювати рівень процентних ставок і банківської комісії, створювати й розширювати відділи по залученню внесків, проводити операції з активами й пасивами, а також з іноземною валютою. Крім того, були лібералізовані правила відносно філій іноземних банків. В 1989 р. установили графік поступового зниження коефіцієнтів інвестування для того, щоб повністю усунути їх до 31 грудня 1992 р. [1, С. 21]

Реформа банківської системи розповсюдилась і на державні установи. Умови їхнього функціонування були багато в чому зрівняні з тими, у яких діяли приватні банки.

Як ми вже відзначали, банківська справа довгий час залишалася однією із самих зарегульованих сфер економіки Іспанії. Із цим прямо був зв'язаний винятково слабкий розвиток інших елементів фінансової системи.

На початку 70-х рр. в Іспанії не існувало грошово-кредитного ринку у сучасному розумінні. Не застосовувалися там і багато видів фінансових операцій, що давно й міцно ввійшли в повсякденну практику індустріально розвинених країн Заходу.

Початок розвитку грошово-кредитного ринку був покладений у другій половині 70-х років прийняттям перших заходів щодо лібералізації банківської сфери.

В 1984 р. Банк Іспанії дозволив операції по тимчасовій переуступці цінних паперів, а в 1989 р. з'явилися середньо довгострокові чеки й облігації. На початку 90-х рр. з'явилися сертифікати Банку Іспанії, випущені з метою абсорбувати надлишок ліквідованих коштів, що з'явилися після скорочення коефіцієнтів касової готівки, (до 2% в 1993 р.) і введення з 1992 р. переповнених міжбанківських депозитів [1, С. 34].

Для регулювання порядку заснування кредитних стандартів Європейського Економічного Співтовариства в червні 1986 р. був ухвалений відповідний закон [22]. Згідно з ним визначались засади створення кредитних установ, в тому числі приватних Банків, Ощадних банків, кредитних спілок, Товариств іпотечного кредитування та фінансових установ.

В цей же час був прийнятий Королівський Декрет, за яким впорядковувались всі правові норми в кредитній сфері відповідно до правової системи Європейського Економічного Співтовариства.

У квітні 1994 р. був ухвалений закон, який адаптував іспанське законодавство в галузі кредитних організацій до політики, прийнятою Другою банківською директивою ЄС, що стосувалися змін у фінансовій системі [16]. В результаті було спрощено процес відкриття в Іспанії філій кредитних організацій держав-членів Європейського Союзу (встановлено систему простого повідомлення Банку Іспанії і його зв'язок з контролюючим органом країни походження юридичної особи). Також було врегульовано процедури для роботи філій кредитних іспанських організацій в країнах Європейського Союзу [3].

Процес будівництва грошово-кредитної політики передбачав: 1) консолідацію Банку Іспанії, як органу грошово-кредитного регулювання; 2) розробку стратегій управління ліквідністю; 3) розвиток всіх фінансових ринків, зокрема грошового та державного боргу; 4) встановлення паритету в євро; 5) лібералізація банківського бізнесу [25].

Таким чином, наприкінці 80-х - початку 90-х років в Іспанії вже були всі ознаки формування високорозвиненого, що відповідає вимогам часу, національного грошового кредитного ринку. Цьому процесу сприяли активний підйом іспанської економіки, широкомаштабне дерегулювання фінансової системи, залучення Іспанії в західноєвропейську інтеграцію і її вступ у червні 1989 р. у Європейську валютну систему. До зазначеного строку в країні існував значний прошарок посередницьких організацій, що робили фінансові послуги, утворився ринок державного боргу й цінних паперів, було близько 50 представників і відділень іноземних банків [1, С. 34].

Система валютного контролю Іспанії формувалася поетапно, з поступовим переходом від жорстко обмеження (до 1959 р.) до лібералізованої (починаючи з 1992 р.)

Для формування і проведення в життя валютної політики, коли з боку держави здійснювався жорсткий адміністративний контроль над валютно-фінансовими операціями, в 1939 р. був створений Інститут Іноземної Валюти, який входив в структуру Міністерства торгівлі Іспанії. Інституту були надані широкі повноваження з регулювання ввезення і вивезення валюти, організації валютного ринку, відкриття валютних рахунків, делегування прав щодо здійснення валютних операцій банком. Іспанське керівництво свідомо не включало цей Інститут до складу Міністерства фінансів, вважаючи, що його функції більшою мірою відповідають цілям і завданням, що стоять перед Міністерством торгівлі.

Перехід на початку 70-х років від політики автаркії до нової економічної політики, в основі якої лежало активне залучення іноземного капіталу, привів до необхідності лібералізації норм, що регулюють іноземні капіталовкладення, і відповідно, норм валютного регулювання. В 1973 р. було скасовано Інститут Іноземної Валюти. Його функції перейшли до Центрального Банку Іспанії та Міністерства торгівлі. Крім того, для регулювання зовнішньоекономічних операцій, у рамках Міністерства торгівлі було створено Управління зовнішньоекономічних операцій.

В грудні 1979 р. був ухвалений закон «Про юридичний режим валютного контролю», який замінив діючий на той час закон «Про адміністративну і кримінальну відповідальність за валютно-фінансові операції» від листопада 1938 р. [7].

Прихід до влади в жовтні 1982 р. соціалістичного уряду сприяв формуванню сучасної законодавчої бази відносно валютного контролю та регулювання.

В серпні 1983 р. в цілях підвищення правової безпеки громадян були внесені певні зміни у закон «Про юридичний режим валютного контролю » від 1979р.

при кваліфікації діянь, які становлять валютний злочин (II розділ, статті 6, 7, 8 і 9) [9].

Вступ Іспанії в Європейське Економічне Співтовариство, зумовило прискорення процесу лібералізації, відповідно до положень Директиви ЄЕС № 361 від 24 червня 1988 р. Тому в грудні 1991 р. був ухвалений Королівський декрет «Про зовнішньоекономічні операції» – основний діючий на той час документ по системі валютного контролю та розрахунків за зовнішньоекономічними операціями. Згідно з ним були усунені обмеження на зовнішні операції, встановлені захисні застереження, які дозволяють створення тимчасової обмежень у певних ситуаціях тощо [22].

Ця лібералізація включила також вільне здійснення платежів і надходжень, які є результатом торгових угод. Однак при цьому іспанський уряд зберіг за собою право забороняти або обмежувати певні операції або платежі з не резидентами, якщо вони серйозним чином зачіпають інтереси країни або йдуть всупереч з рішеннями міжнародних організацій, учасником яких є Іспанія. Уряд залишив за собою право вжиття превентивних заходів, якщо короткостроковий рух капіталів може завдати шкоди валютно-фінансового ринку країни.

Купівля-продаж іноземної та національної валюти при здійсненні торгових операцій, оформлених чеками, платіжними дорученнями або іншими фінансовими документами регулюється нормативним актом № 1 від 25 лютого 1994 р., виданим Банком Іспанії [24]. Найдорожчими були визначені «ЕКЮ» (157,414) та долар (140,926).

Трансформація й удосконалювання фінансової системи позитивно відбилися на інвестиційному кліматі країни, значно розширилися можливості підприємств по залученню запозичених коштів. На рубежі двох десятиліть новим для іспанського господарства явищем стало розвиток інвестиційних компаній і фондів. Виникнення із середини 80-х років великого числа нових кредитних установ, втрата банками й ощадними касами ключової ролі у фінансуванні підприємництва, а також розростання й диверсифікованість ринку цінних

паперів, поява безлічі дрібних власників акцій – усе створило передумови для зародження інститутів колективного інвестування.

В Іспанії інвестиційні компанії виникли в 80-і роки. Вступ Іспанії в Європейське співтовариство зробило необхідним зміну національного законодавства відносно іноземних капіталовкладень для того, щоб привести його у відповідність із нормами й принципами ЄС. 27 червня 1986 р. був ухвалений закон «Про іноземні інвестиції в Іспанії» [20]. Проте 24 червня 1988 р. Рада Європейського Економічного Співтовариства ухвалила Директиву №361 стосовно іноземних інвестицій в Іспанії. Це спричинило необхідність адаптувати закони про іноземні інвестиції в Іспанії. Тому 2 липня 1992 р. був прийнятий новий Королівський Указ «Про іноземні інвестиції в Іспанії» [23].

Політика дерегулювання докорінно змінила вигляд банківської й фінансової систем Іспанії. Підсилилася конкуренція на ринку банківських послуг, а це підвищило доступність фінансування, поліпшило умови одержання кредитів для виробників і підприємців. Крім того, поява нових установ і видів фінансових операцій значно диверсифікувало систему в цілому. Завдяки цьому, вона стала більш життєздатною, зростає її ефективність і значення як інструмента розвитку іспанської економіки. А ці фактори позитивно вплинули на процес утвердження демократичних засад в іспанському суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Буторина О.В. Испания: стратегия экономического подъема / О.В. Буторина. – М.: Наука, 1994. -155 с. ISBN 5-02-012159-2.
2. Теперман В.А. Перестройка кредитно-банковского дела / В.А. Теперман // Испания: траектория модернизации на исходе XX века. – С. 197-232.
3. García Herrero A. La internacionalización de la economía española: la experiencia del sector bancario/ Alicia García Herrero // Quórum: revista de pensamiento iberoamericano. – 2003. - N° 5-6. – P. 104-111.
4. Gómez-Puig M. La eficiencia del mercado de divisas a plazo en España (1977-1988) / Marta Gómez-Puig // Cuadernos de economía: Spanish Journal of Economics and Finance. – 1989. –Vol. 17, N° 48. – P. 35-62. ISSN-e 0210-0266.
5. Ley 50/1977, de 14 de noviembre, sobre medidas urgentes de reforma fiscal // Boletín Oficial del Estado. – núm. 274, de 16 de noviembre de 1977. – P. 24945–24951.
6. Ley 11/1977, de 4 de enero, General Presupuestaria // Boletín Oficial del Estado. – núm. 7, de 8 de enero de 1977. – P. 374–391.
7. Ley 40/1979, de 10 de diciembre, sobre Régimen Jurídico de Control de Cambios // Boletín Oficial del Estado. – núm. 298, de 13 de diciembre de 1979. – P. 28590–28592.

8. Ley 30/1980, de 21 de junio, por la que se regulan los órganos rectores del Banco de España // Boletín Oficial del Estado. – núm. 154, de 27 de junio de 1980. – P. 14637–14639 .
9. Ley Orgánica 10/1983, de 16 de agosto, por la que se modifica la Ley 40/1979, de 10 de diciembre, sobre régimen jurídico de control de cambios // Boletín Oficial del Estado. – núm. 197, de 18 de agosto de 1983. – P. 22663–22664.
10. Ley 45/1985, de 23 de diciembre, de Impuestos Especiales // Boletín Oficial del Estado. – núm. 307, de 24 de diciembre de 1985. – P. 40415–40424 .
11. Ley 30/1985, de 2 de agosto, del Impuesto sobre el Valor Añadido // Boletín Oficial del Estado. – núm. 190, de 9 de agosto de 1985. – P. 25214–25243.
12. Ley 31/1985, de 2 de agosto, de Regulación de las Normas Básicas sobre Órganos Rectores de las Cajas de Ahorros // Boletín Oficial del Estado. – núm. 190, de 9 de agosto de 1985. – P. 25243–25248.
13. Ley 13/1985, de 25 de mayo, de coeficientes de inversión, recursos propios y obligaciones de información de los intermediarios financieros // Boletín Oficial del Estado. – núm. 127, de 28 de mayo de 1985. – P. 15639–15643.
14. Ley 20/1990, de 19 de diciembre, sobre Régimen Fiscal de las Cooperativas // Boletín Oficial del Estado. – núm. 304, de 20 de diciembre de 1990. – P. 37970–37977.
15. Ley 31/1990, de 27 de diciembre, de Presupuestos Generales del Estado para 1991 // Boletín Oficial del Estado. – núm. 311, de 28 de diciembre de 1990. – P. 38644–38688.
16. Ley 3/1994, de 14 de abril, por la que se adapta la legislación española en materia de entidades de crédito a la Segunda Directiva de Coordinación Bancaria y se introducen otras modificaciones relativas al sistema financiero // Boletín Oficial del Estado. – núm. 90, de 15 de abril de 1994. – P. 11514–11526.
17. Ley 13/1994, de 1 de junio, de Autonomía del Banco de España // Boletín Oficial del Estado. – núm. 131, de 2 de junio de 1994. – P. 17400–17408 .
18. Ley 42/1994, de 30 de diciembre, de medidas fiscales, administrativas y de orden social // Boletín Oficial del Estado. – núm. 313, de 31 de diciembre de 1994. – P. 39457–39504.
19. Orden de 20 de julio de 1992 por la que se regulan los flujos financieros, así como las operaciones de tesorería, entre las Comunidades Europeas y la Administración Pública Española // Boletín Oficial del Estado. – núm. 183, de 31 de julio de 1992. – P. 26744–26747.
20. Real Decreto Legislativo 1265/1986, de 27 de junio, sobre inversiones extranjeras en España // Boletín Oficial del Estado. – núm. 154, de 28 de junio de 1986. – P. 23536–23538 .
21. Real Decreto Legislativo 1298/1986, de 28 de junio, por el que se adaptan las normas legales en materia de establecimientos de crédito al ordenamiento jurídico de la Comunidad Económica Europea // Boletín Oficial del Estado. – núm. 155, de 30 de junio de 1986. – P. 23727–23729.
22. Real Decreto 1816/1991, de 20 de diciembre, sobre Transacciones Económicas con el Exterior // Boletín Oficial del Estado. – núm. 310, de 27 de diciembre de 1991. – P. 41654–41657.
23. Real Decreto 671/1992, de 2 de julio, sobre inversiones extranjeras en España // Boletín Oficial del Estado. – núm. 160, de 4 de julio de 1992. – P. 23010–23015 .
24. Resolución de 24 de febrero de 1994, del Banco de España, por la que se hacen públicos los cambios de divisas que el Banco de España aplicará a las operaciones ordinarias que realice por su propia cuenta el día 24 de febrero de 1994, y que tendrán la consideración de cotizaciones oficiales, a efectos de la aplicación de la normativa vigente que haga referencia a las mismas // Boletín Oficial del Estado. – núm. 48, de 25 de febrero de 1994. – P. 6346–6346.
25. Salcines V. El sistema financiero español en la época democrática: sus ejes de desarrollo / Venancio Salcines Cristal // Análisis Económico. Núm. 47, vol. XXI. Segundo cuatrimestre de 2006. - P. 69–93.
26. Salcines Cristal J. V. Los pilares de la construcción del sistema financiero español / José Venancio Salcines Cristal // Economía política de las transiciones democráticas: México y España / coord. por Rolando Cordera Campos, Fernando I. González Laxe, Roberto I Escalante Semerena; Santos M. Ruesga Benito (comp.), 2006, – P. 161–176. ISBN 970-32-3394.

1. Буторина О.В. Испания: стратегия экономического подъема / О.В. Буторина. – М.: Наука, 1994. -155 с. ISBN 5-02-012159-2.
2. Теперман В.А. Перестройка кредитно-банковского дела / В.А. Теперман // Испания: траектория модернизации на исходе XX века. – С. 197-232.
3. Garcia Herrero A. La internacionalizacion de la economia espanola: la experiencia del sector bancario/ Alicia Garcia Herrero // Quórum: revista de pensamiento iberoamericano. – 2003. - Nº 5-6. – P. 104-111.
4. Gómez-Puig M. La eficiencia del mercado de divisas a plazo en España (1977-1988) / Marta Gómez-Puig // Cuadernos de economía: Spanish Journal of Economics and Finance. – 1989. –Vol. 17, Nº. 48. – P. 35-62. ISSN-e 0210-0266.
5. Ley 50/1977, de 14 de noviembre, sobre medidas urgentes de reforma fiscal // Boletín Oficial del Estado. – núm. 274, de 16 de noviembre de 1977. – P. 24945–24951.
6. Ley 11/1977, de 4 de enero, General Presupuestaria // Boletín Oficial del Estado. – núm. 7, de 8 de enero de 1977. – P. 374–391.
7. Ley 40/1979, de 10 de diciembre, sobre Régimen Jurídico de Control de Cambios // Boletín Oficial del Estado. – núm. 298, de 13 de diciembre de 1979. – P. 28590–28592.
8. Ley 30/1980, de 21 de junio, por la que se regulan los órganos rectores del Banco de España // Boletín Oficial del Estado. – núm. 154, de 27 de junio de 1980. – P. 14637–14639 .
9. Ley Orgánica 10/1983, de 16 de agosto, por la que se modifica la Ley 40/1979, de 10 de diciembre, sobre régimen jurídico de control de cambios // Boletín Oficial del Estado. – núm. 197, de 18 de agosto de 1983. – P. 22663–22664.
10. Ley 45/1985, de 23 de diciembre, de Impuestos Especiales // Boletín Oficial del Estado. – núm. 307, de 24 de diciembre de 1985. – P. 40415 –40424 .
11. Ley 30/1985, de 2 de agosto, del Impuesto sobre el Valor Añadido // Boletín Oficial del Estado. – núm. 190, de 9 de agosto de 1985. – P. 25214–25243.
12. Ley 31/1985, de 2 de agosto, de Regulación de las Normas Básicas sobre Órganos Rectores de las Cajas de Ahorros // Boletín Oficial del Estado. – núm. 190, de 9 de agosto de 1985. – P. 25243–25248.
13. Ley 13/1985, de 25 de mayo, de coeficientes de inversión, recursos propios y obligaciones de información de los intermediarios financieros // Boletín Oficial del Estado. – núm. 127, de 28 de mayo de 1985. – P. 15639–15643.
14. Ley 20/1990, de 19 de diciembre, sobre Régimen Fiscal de las Cooperativas // Boletín Oficial del Estado. – núm. 304, de 20 de diciembre de 1990. – P. 37970–37977.
15. Ley 31/1990, de 27 de diciembre, de Presupuestos Generales del Estado para 1991 // Boletín Oficial del Estado. – núm. 311, de 28 de diciembre de 1990. – P. 38644–38688.
16. Ley 3/1994, de 14 de abril, por la que se adapta la legislación española en materia de entidades de crédito a la Segunda Directiva de Coordinación Bancaria y se introducen otras modificaciones relativas al sistema financiero // Boletín Oficial del Estado. – núm. 90, de 15 de abril de 1994. – P. 11514–11526.
17. Ley 13/1994, de 1 de junio, de Autonomía del Banco de España // Boletín Oficial del Estado. – núm. 131, de 2 de junio de 1994. – P. 17400–17408 .
18. Ley 42/1994, de 30 de diciembre, de medidas fiscales, administrativas y de orden social // Boletín Oficial del Estado. – núm. 313, de 31 de diciembre de 1994. – P. 39457–39504.
19. Orden de 20 de julio de 1992 por la que se regulan los flujos financieros, así como las operaciones de tesorería, entre las Comunidades Europeas y la Administración Pública Española // Boletín Oficial del Estado. – núm. 183, de 31 de julio de 1992. – P. 26744–26747.
20. Real Decreto Legislativo 1265/1986, de 27 de junio, sobre inversiones extranjeras en España // Boletín Oficial del Estado. – núm. 154, de 28 de junio de 1986. – P. 23536–23538 .

21. Real Decreto Legislativo 1298/1986, de 28 de junio, por el que se adaptan las normas legales en materia de establecimientos de crédito al ordenamiento jurídico de la Comunidad Económica Europea // Boletín Oficial del Estado. – núm. 155, de 30 de junio de 1986. – P. 23727–23729.
22. Real Decreto 1816/1991, de 20 de diciembre, sobre Transacciones Económicas con el Exterior // Boletín Oficial del Estado. – núm. 310, de 27 de diciembre de 1991. – P. 41654–41657.
23. Real Decreto 671/1992, de 2 de julio, sobre inversiones extranjeras en España // Boletín Oficial del Estado. – núm. 160, de 4 de julio de 1992. – P. 23010–23015 .
24. Resolución de 24 de febrero de 1994, del Banco de España, por la que se hacen públicos los cambios de divisas que el Banco de España aplicará a las operaciones ordinarias que realice por su propia cuenta el día 24 de febrero de 1994, y que tendrán la consideración de cotizaciones oficiales, a efectos de la aplicación de la normativa vigente que haga referencia a las mismas // Boletín Oficial del Estado. – núm. 48, de 25 de febrero de 1994. – P. 6346–6346.
25. Salcines V. El sistema financiero español en la época democrática: sus ejes de desarrollo / Venancio Salcines Cristal // Análisis Económico. Núm. 47, vol. XXI. Segundo cuatrimestre de 2006. - P. 69–93.
26. Salcines Cristal J. V. Los pilares de la construcción del sistema financiero español / José Venancio Salcines Cristal // Economía política de las transiciones democráticas: México y España / coord. por Rolando Cordera Campos, Fernando I. González Laxe, Roberto I Escalante Semerena; Santos M. Ruesga Benito (comp.), 2006, – P. 161–176. ISBN 970-32-3394.